

«Hva med meg, da?»

ILLUSTRASJON Åge Peterson

Barn blir sjelden hørt i mekling etter samlivsbrudd. I meklingsmodellen Barn i mekling får barn selv gi sitt budskap til foreldrene.

TEKST

Birgit Johansen Skifjell

PUBLISERT 4. august 2017

ETTER DEN «TRADISJONELLE» meklingsformen med foreldre og mekler til stede har det vært vanlig å høre barnet ved at foreldrene formidler barnets synspunkt. Man har snakket *om* barnet, men ikke *med* det. I 2011 deltok det barn i 2,5 % av meklingene ved Grenland familiekontor (Fado, 2011). I 2015 deltok det barn i 28 % av meklingene (Fado, 2015). Økningen skyldes etableringen av meklingsmodellen Barn i mekling (BIM).

Bakgrunnen for utviklingen av BIM var Gjertrud Jonassens arbeid med et pilotprosjekt som omfattet 100 kliniske samtaler med 31 barn ved Grenland familiekontor i 2011 (Jonassen, 2015). 26 av barna rapporterte om betydelige vansker knyttet til foreldrenes samlivsbrudd, og da særlig de vedvarende konfliktene om samvær og det manglende foreldresamarbeidet. Arbeidet med meklingsmodellen ble en del av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets (Bufdir) Høykonfliktprosjekt som startet i 2012 (Bufetat, 2015). I 2013 startet et toårig forskningsprosjekt med fokus på BIM-modellen, i samarbeid med Universitetet i Tromsø og familievernkontorene i Grenland, Tromsø, Harstad og

Sandefjord (Jonassen, 2015). Som mekler på Grenland familiekontor kom jeg tidlig i gang med å prøve ut BIM-modellen.

I denne artikkelen skal jeg diskutere hvordan meklingsmodellen BIM kan bidra til at barn blir hørt og tatt hensyn til ved foreldrenes samlivsbrudd.

Barn i meklingsmodellen (BIM)

I samarbeid med kontorpersonalet blir det alltid informert om BIM-modellen når foreldre tar kontakt for å begjære mekling etter ekteskapsloven eller barneloven. Tilbudet er til barn mellom 5 og 16 år. Dersom foreldrene (som har foreldreansvar) ønsker dette, sendes innkallingsbrev til begge foreldre, samt en informasjonsbrosjyre til barna.

Når familien møter til første time, blir de møtt på venterommet av mekler, som først håndhilser på barna, før de alle blir med til meklingsrommet. Mekleren spør først om barna vet hvorfor de er med foreldrene på familiekontoret. Familien får så en kort introduksjon om hva som skal skje og om barnas rett til å bli hørt. Foreldrene vises til venterommet, mens barna får snakke alene med mekler i ca. 30 minutter. Søsken tilbys en felles samtale med mekleren, men det er også mulig å ha separate samtaler med mekleren dersom det er behov for det. Mekleren forklarer barna at det som snakkes om i barnesamtalen, forblir i rommet, men at dersom de ønsker å formidle noe til foreldrene, blir det skrevet ned i et budskapsskjema. Mekleren presiserer at barna har rett til å uttale seg – eller la være, men at det uansett er de voksne som skal bestemme og lage en avtale.

«De to overordnede målene med BIM-modellen er å bidra til at foreldrene lykkes i å samarbeide til tross for konfliktene sine, og å ivareta et generelt forebyggende aspekt»

Samtalene med barna berører tre hovedtemaer: 1) Hvordan har du/dere det? 2) Hva er det som har skjedd? 3) Hvordan vil du ha det fremover? Avslutningsvis blir barna spurt om det er noe av det som er snakket om, som mekleren skal videreformidle til foreldrene. Mekleren fyller ut budskapsskjemaet med barnas egne formuleringer. Deretter følges barna ut på venterommet mens foreldrene tar plass i meklingsrommet. Foreldremeklingen starter med at mekleren gir en positiv tilbakemelding om barna. Deretter leses barnas budskap opp for foreldrene. Meklingen forløper så som normalt. Når barneavtalen utformes og skriftliggjøres, spør mekleren om noe av barnas budskap skal med i barneavtalen. Dersom barneavtalen ikke gjøres ferdig eller det av andre grunner er behov for ytterligere hjelp, får foreldrene tilbud om flere meklingstimer. Avslutningsvis blir barna invitert tilbake i meklingsrommet, og den skriftlige barneavtalen blir lest høyt for dem. Barna får hvert sitt vititkort av mekleren, slik at de

kan ta kontakt med mekleren selv eller via foreldrene. Det blir så avtalt et evalueringsmøte som skal finne sted etter ca. et halvt år. Halvårsevalueringen skal gjennomføres på samme måte som første time og er ment å kvalitetssikre barneavtalen (Strandbu, 2014).

Hjelper BIM barn til å bli tatt hensyn til?

De to overordnede målene med BIM-modellen er å bidra til at foreldrene lykkes i å samarbeide til tross for konfliktene sine, og å ivareta et generelt forebyggende aspekt. I det følgende vil jeg gjøre nærmere rede for modellen med utgangspunkt i disse to hovedmålene.

1. Det generelle og forebyggende aspektet

I internasjonal litteratur er det fokus på at barns rett til å delta ikke betyr at barn skal bestemme, eller at ansvaret skal overføres fra foreldre til barn (Haugen & Rantalaiho, 2010). Med bakgrunn i en slik tenkning vurderes det som både forsvarlig og nyttig at barn deltar i mekling.

Informasjonsperspektivet

Haugen og Rantalaiho (2010) hevder at deltakelse i meklingsrommet handler om å få bringe frem hva barn selv synes er viktig, og om å få stille spørsmål, og få informasjon og svar. Et kasus illustrerer dette:

Mor «Anne» tok kontakt med familiekontoret for å begjære mekling etter ekteskapsloven. Hun ønsket separasjon fra «Per», som hadde «funnet seg en annen». Mor fortalte på telefonen at dette var vanskelig for dem begge – og at de ofte havnet i krangel. Som mekler har jeg som mål å hjelpe «Anne» og «Per» med å komme frem til gjensidig aksepterende avtaler om barna. Et annet hovedanliggende vil være å bidra til at foreldrekonfliktene mellom dem kan løses. Konfliktene kan både være sakskonflikter rundt bosted, samvær og økonomi, og de kan handle om emosjonelle og relasjonelle temaer mellom foreldrene (Gulbrandsen, 2013). «Anne» og «Per» kranglet om begge deler.

«Anne» og «Per» takket ja til å ha med barna, «Pål» på 13 år og «Lise» på 16 år, i meklingen. Da jeg i barnesamtalen stilte spørsmålet «Hva er det som har skjedd?», fikk «Pål» og «Lise» mulighet til å fortelle sin skilsmissehistorie og deres oppfatning og opplevelse av hendelsesforløpet: at foreldrene for noen uker siden fortalte at de ville prate med dem. At de satte seg ned i sofaen i stua alle fire, og at det var etter middag. På spørsmålet «Hvordan har dere det?» gav «Pål» og «Lise» meg et innblikk i hvordan de opplevde situasjonen de har havnet i. De hadde hatt en mistanke i forkant, «fordi mamma og pappa nesten aldri var hjemme samtidig og stadig småkranglet», men at de ble lei seg da mamma og pappa fortalte at de skulle skilles og flytte fra hverandre. «Man vil jo at foreldre skal holde sammen!» «Pål» og «Lise» syntes likevel situasjonen nå var litt lettere, men «at det kanskje skyldtes at pappa hadde flyttet og det var mindre krangler».

«Barn skal ikke overbeskyttes, men det finnes grenser for barns deltakelse»

Budskapet fra barna viser foreldrene hva barna er opptatt av og trenger informasjon om. Under meklingen med foreldrene leste jeg opp fra budskapsskjemaet hva barna ønsket når de nå skulle leve med skilte foreldre. «Pål» og «Lise» ønsket å beholde kattene. «Pål» ønsket å se pappa så mye som mulig. «Lise» ville også det, men det var viktig for henne at pappa respekterte at hun måtte «få det til å gå opp med skolesituasjonen». Søsknene var enige i at det var ok at foreldrene diskuterte, men ikke at de kranglet. Da jeg leste det siste budskapet fra barna, «Mamma og pappa tror at vi ikke vet, men vi hører at de krangler om oss – og da blir vi så triste!», ble «Anne» og «Per» først stille og blanke i øynene. Så opplevde jeg at de som foreldre la fra seg voksenkonflikten og fokuserte på barna sine. De klarte da i samråd med meg å lage en skriftlig barneavtale i tråd med barnas ønsker. Foreldreansvaret skulle «selvfølgelig være felles». Det ble bestemt at barna skulle være hos pappa annenhver helg og bo fast hos mamma. Ønsket om fleksibilitet, spesielt for «Lise», var også noe de voksne tok innover seg. Kattene skulle også få bo i huset hos mamma.

Denne saken illustrerer hvordan det å inkludere barn skaper bevegelse i rommet og fører til at foreldrene ser barna sine bedre (Tjersland & Gulbrandsen, 2010; Strandbu, 2011).

Noen barn har behov for å fortelle om det de opplever fungerer bra også, som barna i dette budskapsskjemaet:

«Vi synes at mamma og pappa hører på oss og hva vi vil. Det er litt rart, men det har mye å si for oss at de er venner.»

Det at barnet har rett til å uttale seg, betyr også at barn har mulighet til å la være å uttale seg. En gutt på 11 år syntes det var greit å ha en samtale med meg som mekler, men ville ikke at jeg skulle skrive noe i budskapsskjemaet. Det å få rom til å stille spørsmål og få informasjon og svar kan i seg selv være et hovedansvar for et barn.

I barnesamtalen i BIM-modellen stilles det ikke direkte spørsmål om hvor barna vil bo. Jeg har likevel erfaring med at de litt eldre barna oftere kan berøre bostedstematikk. For eksempel sier en tenåring:

«Jeg ønsker at bosituasjonen min skal være sånn som den er nå. Det er her (i huset) jeg føler meg hjemme, og har nærhet til skole og venner.»

Dette er i tråd med Hoviosen (2013), som intervjuet seks barn i alderen ni til femten år, som hadde erfaringer med mekling. Disse barna var entydige på at de ønsket å delta i meklingsprosessen. Dette begrunnet de blant annet med hensynet til å kunne påvirke eget liv og hvordan deres hverdag skulle organiseres.

I den første timen i en av BIM-meklingene mine gav barna uttrykk for at «alt fløt», og at det ikke fantes avtaler omkring samvær og bosted. Det ble her viktig å ha fokus på å få i stand rammer, struktur og forutsigbarhet for barna – og å skriftliggjøre dette i barneavtalen. I halvårsevalueringen formidlet barna dette i budskapsskjemaet:

«Det går fint nå. Vi har orden på hverdagen og ting. Og det er ingen krangler!»

Disse observasjonene er i tråd med deltakerne i undersøkelsen til Ness et al. (2014), som hadde en klar oppfatning av at barna ønsket seg fleksibilitet i samarbeidet, men forutsigbarhet i samværsavtalene. Barn ønsker en forutsigbar verden der de vet hvor de skal sove og bo, og hvem av foreldrene de skal være hos når (Ness et al., 2014). Informasjon om det barn synes er viktig, gir oversikt, trygghet og forutsigbarhet i livet og vil være sentrale faktorer for å lette situasjonen barnet har havnet i.

Antonovsky (2012) hevder at mennesker med en sterk opplevelse av sammenheng i livet vil mestre belastninger bedre enn de med svak opplevelse av sammenheng. I tillegg vil de ofte komme styrket ut av belastende situasjoner. Han hevder at forskjellene i motstandskraft avhenger av i hvilken grad vi opplever tilværelsen som meningsfull, forståelig og håndterbar. Å finne mening i sin erfaring ser ut til å være en svært viktig komponent for barn i en skilsmisseprosess (Egge og Glavin, 2014).

Foreløpige funn fra Strandbu og Thørnblad (2015) viser at 78 % av i alt 338 barn var utelukkende positive til å ha vært med i samtaler etter BIM-modellen. Mange syntes det gikk bedre enn de hadde trodd. I spørreskjemaet de fikk utdelt i forbindelse med meklingen, ble barna spurt om årsaker til at de syntes det var positivt å delta i meklingsprosessen med foreldrene. Barna svarte blant annet at «det var godt å «snakke ut» og «lette på trykket». De opplevde at mekleren forstod, var lett å snakke med, følte trygg og hjalp til å sette ord på det vanskelige. For mange var det «godt å snakke med noen som er nøytral til konflikten». Noen fokuserte på at «det var godt å få si sin mening, diskutere og være med og bestemme». Disse funnene støtter opp om eksisterende forskning – og gir støtte til at BIM-modellen kan lindre barns situasjon i foreldrenes samlivsbrudd.

Lojalitetsskvis

Flere har vært opptatt av om det er skadelig for barn å bli inkludert i beslutningsprosesser i forbindelse med familieførandringer, for eksempel at barns deltakelse kan medføre lojalitetskonflikter for barnet og dermed bli en ekstra belastning (Strandbu, 2011). For eksempel hevder Bruland og Taklo (2012–2013) at det er et altfor stort ansvar for barna å bli stående i en slik lojalitetsskvis mellom foreldrene. Dette ser man ofte som mekler, og det hender at foreldrene ikke ser at de trekker barna med i konflikten. Som mekler erfarer jeg noen ganger at barn som ikke ønsker at jeg skal videreformidle noe budskap til foreldrene, står i en slik lojalitetsskvis. Andre barn i lojalitetsskvis mellom foreldre blir svært tydelige i budskapsskjemaet, og sier for eksempel:

«Vi ønsker ikke å velge side, men vil bo mer med mamma, siden hun alltid har vært der for oss.»

For at barna skal oppleve deltakelsen som positiv, anser jeg det som en forutsetning at mekleren forsøker å synliggjøre en eventuell lojalitetskonflikt barnet står i. For eksempel kan «Pål» sitt ønske om en 50–50-samværsordning bety at han er redd for at han ved å «velge side» gir inntrykk av at han ikke er like glad i begge to. Dersom man som mekler opplever at barn er opptatt av å gjøre det lettere for foreldrene i deres konflikt – og ikke fokuserer på hva de selv vil, bør mekler forsøke å problematisere dette overfor foreldrene.

Har barna i de «vellykkede» meklingene uten konflikt og lojalitetsskvis behov for BIM?

I en ekteskapsmekling møtte mor, far og to barn, en gutt på 9 år og en jente på 11 år. Mor og far hadde skrevet ferdig en barneavtale rundt foreldreansvar, bosted og samvær, som de var enige om. Jeg observerte ingen konflikter eller uoverensstemmelser. Da jeg samtalte med barna, fortalte de at de nå hadde det greit, og at de hadde avtaler som fungerte. De fortalte også at de kunne prate med mamma og pappa om det meste. Da jeg spurte hva som hadde skjedd, ble de derimot blanke i øynene:

«Vi fikk vite det etter middag. Da de sa at de skulle gå fra hverandre, trodde vi først at de spøkte – så vi begynte å le. Og så forstod vi at det var alvor da mamma og pappa var helt alvorlige. Da løp lillebroren min ut mens jeg begynte å gråte.»

Da det ble tid for foreldremekling og opplesning av budskapsskjemaet, ble mor og far svært berørte da barna deres satte fokus på sjokket de hadde følt da de hadde fått vite at mamma og pappa skulle skilles. Internasjonale studier har vist at for barn som lever i hjem med liten grad av konflikt, kan samlivsbruddet komme som en stor overraskelse og medføre mye sorg og smerte (Størksen, 2007). Som mekler erfarer jeg at fokuset hos foreldrene ofte dreies mot det som fungerer godt nå, og alt de har fått til, mens barna fortsatt kan ha behov for å snakke om situasjonen de plutselig havnet i. Også barn i vellykkede samlivsbrudd kan ha behov for BIM.

2. Den fastlåste foreldrekonflikten: høykonflikt

Konflikter mellom foreldrene etter bruddet synes å være en av de viktigste risikofaktorene for problemutvikling hos barna, særlig dersom foreldrene har store og vedvarende konflikter som barna trekkes inn i (Rød et al., 2008). Dette gjelder ofte barnelovsmeklinger, der brudd og foreldrekonflikt har havnet i rettssystemet gjentatte ganger, men kan også gjelde ekteskapsmeklinger der samlivsbruddet kan være ganske ferskt.

«Ole» kontaktet familiekontoret og begjærte mekling etter barneloven. Han ønsket å gå til sak for å se datteren «Camilla» på 11 år oftere. Han opplyser at mamma «Mona» har fast bosted for datteren, og at han ifølge barneavtalen skal ha samvær med datteren annenhver helg. I det siste har mor (ifølge far) nektet ham samvær fordi hun hevder at han drikker for mye alkohol, noe han er uenig i. Mor har motvillig sagt ja til å ha med

datteren i meklingsprosessen. I introduksjonen med alle til stede havner mor og far raskt i konflikt, med høye stemmer og beskyldninger. Jeg ser at «Camilla» er tydelig ukomfortabel og lei seg, så jeg hever stemmen og ber dem vente med diskusjonen til foreldremeklingen.

Først i barnesamtalen spør jeg «Camilla»: «Er det sånn det er mellom mamma og pappa til vanlig?» «Camilla» nikker. Hun var som barn ofte er, allerede innviet i foreldrekonflikten.

Mange barn er allerede involvert i foreldrekonflikten

Noen foreldre takker nei til å ha med barna i meklingsprosessen fordi de ønsker å beskytte barna fra det vonde og vanskelige. De grunngir det med at «barna ikke trenger å rippe opp i det vanskelige én gang til». Men mange barn er allerede innviet i konflikten og det vonde og vanskelige. To tenåringsøstre illustrerer denne involveringen, og formidler sitt perspektiv i budskapsskjemaet:

«Vi ønsker ikke å bli involvert i diskusjoner som dere egentlig kan ordne opp i selv.»

Under barnesamtalen kom «Camilla» frem til følgende budskap hun ønsket skulle formidles:

«Da jeg var på ferie hos pappa i sommer, var det ikke noe ålreit at han drakk så mye at han ikke var seg selv. Jeg vil gjerne være sammen med pappa, men da ønsker jeg at pappa skal la vær å drikke.»

Til tross for gjentatte påminnelser i foreldremeklingen mellom «Ole» og «Mona» om å forsøke å se bort fra egen konflikt og mot datterens ønsker og behov, måtte jeg avslutte meklingen uten enighet om en barneavtale – og uten et avtrykk fra «Camilla».

Foreldrekonflikten ble heller ikke redusert. Man kan tenke seg at «Camilla» burde vært beskyttet fra meklingen. Men forskning kan tyde på at det skjedde noe lindrende i BIM. Rød et al. (2008) undersøkte barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd. Både i forbindelse med akutte konfliktsituasjoner og i tilknytning til konflikter som hadde vedvart i flere år, var ett av hovedfunnene barnas opplevelser av *ikke å bli hørt*. De opplevde at deres mening ikke fikk avgjørende betydning, og at det var konflikten mellom foreldrene som fikk prioritet. Slik kan man vurdere at det mest sentrale for barn som står midt i langvarige foreldrekonflikter, er å bli hørt og tatt på alvor. Med bakgrunn i denne undersøkelsen kan det å snakke med og lytte til «Camilla» og andre barn i lignende situasjoner gjøre en stor forskjell.

Unntakene

Barn skal ikke overbeskyttes, men det finnes grenser for barns deltakelse (Strandbu, 2011). Der makten er svært ulik, for eksempel i saker med vold, rus eller psykisk sykdom, mener Bruland og Taklo (2012–2013) at man ikke skal mekle med barn til stede. De ser at manglende selvinnsikt hos foreldre hindrer gode løsninger for barn. Som mekler opplever jeg at det meste kan snakkes om i en strukturert og trygg setting.

Verre er det hvis ingen snakker om de vanskelige og vonde hendelsene, slik at man får en barneavtale som i praksis ikke vil fungere eller være forsvarlig. Jeg har i enkelte meklinger sittet igjen med en opplevelse av å ikke helt få tak i det som hindrer partene i å samarbeide om barna. Etter første time har da én av partene informert meg om manipulering og psykisk og/eller fysisk vold. I slike tilfeller bør mekleren raskt sende saken videre til hovedforhandlinger i rettssystemet og eventuelt sende bekymringsmelding til Barnevernet, dersom de ikke allerede er involvert.

Oppsummering

Som mekler erfarer jeg at meklingsmodellen Barn i mekling (BIM) gir en god mulighet til å forstå og ta hensyn til barn i brudd – og dermed lette barns situasjon. Barn har behov for å stille spørsmål og få svar, å bli lyttet til og tatt på alvor, og få en opplevelse av mening og mestring for å kunne håndtere situasjonen de står i. Noen ganger hender det at barns tilstedeværelse også fører til en reduksjon i foreldrekonflikten, som vi vet er så skadelig for barn. ×

Lover og konvensjoner

Lov om barn og foreldre av 1981 (barneloven)

Lov om ekteskap av 1991 (ekteskapsloven)

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 55, nummer 8, 2017, side 735-740

TEKST

Birgit Johansen Skifjell, Psykolog og mekler, Grenland familiekontor

KONTAKT: johansenbirgit@hotmail.com

+ Vis referanser

Referanser

Antonovsky, A. (2012). Helsens mysterium: den salutogene modellen. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.

Bruland, K.-M. & Taklo, T. (2012-2013). Mekling til barns beste? Hvordan kan vi skape gode løsninger for barn når foreldrene går fra hverandre? Oppsummering og utvikling av metoder i mekling. Delprosjekt fra BUFDIR. Familiekontoret i Nordfjord.

Bufetat (2015). Brosjyre til meklere. Barn i mekling. Modellbeskrivelse. Bufetat: region sør.

EGGE, H. & GLAVIN, K. (2014). Hvorfor det hjelper ungdom å delta i skilsmissegrupper. Sykepleien, 4. Artikkel 9: 332-339. Nedlastet den 22. september 2015 fra <http://sykepleien.no/forskning/2014/12/hvorfor-det-hjelper-ungdom-delta-...>

FADO/Bufdir (2011, 2015). Upublisert statistikk hentet fra FADO (fagsystemet som brukes av terapeuter og meklere i Familievernet) angående meklinger ved Grenland familiekontor.

Gulbrandsen, W. (2013). Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd. En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende. Tidsskrift for norsk psykologforening, 50, 538-551.

Haugen, G.M.D. & Rantalaiho, M. (2010). Barns rettigheter i mekling ved separasjon og samlivsbrudd. I A.T. Kjørhold (red.), Barn som samfunnsborgere - til barnets beste? (s. 111-131).

Oslo: Universitetsforlaget.

Hoviosen, G.K. (2013). Det er jo meg det gjelder. En kvalitativ studie av hvordan barn opplever sin deltakelse og medbestemmelse i foreldremekling. Notat. Fakultet for samfunnsfag, Høgskolen i Oslo og Akershus.

Jonassen, G. (2015). Sluttrapport til Bufdir om Barn i mekling. Notat. Grenland familiekontor. (Upublisert).

Ness, O. et al. (2014). Barns fornemmelse for brudd. Erfaringer med å vokse opp med skilte foreldre. Tidsskrift for norsk psykologforening, 51, 814-821.

Rød, P.A., Ekeland, T.-J. Thuen, F. (2008). Barnets erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 45, 555-562.

Strandbu, A. & Thørnblad, R. (17. mars 2015). Hva står på spill? Barns budskap til foreldre som skiller lag. Erfaringsseminaret om BIM. Skien. (Upublisert).

Strandbu, A. (2. september 2014). Barneperspektivet og barnets deltakelse. Erfaringsseminaret om Barn i mekling. Tromsø. (Upublisert).

Strandbu, A. (2011). Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger. Oslo: Universitetsforlaget.

Størksen, I. (2007). Barn, unge og foreldrenes samlivsbrudd. I G.H. Helskog & K.T. Lærum (red.), Godt nok samarbeid etter samlivsbrudd (s. 67-73). Modum Bad: Samlivssenteret.

Tjersland, O.A. & Gulbrandsen, W. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: oversikt over modeller og ideologi. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 47, 692-700.